

ELŻBIETA WROŃSKA-BUKALSKA, JULIA WILKOWSKA

elzbieta.bukalska@umcs.lublin.pl, juliawilkowska@wp.pl

Finansowanie kapitałami dłużnymi w opinii mikroprzedsiębiorców

Microentrepreneurs' Attitude to Using Debt

Słowa kluczowe: mikroprzedsiębiorstwa; finansowanie; kapitały dłużne

Keywords: microentrepreneurs; financing; debt

Kod JEL: D03; D81; G02; G31

Wstęp

Problem badawczy dotyczy identyfikacji przyczyn unikania wykorzystania zadłużenia przez mikroprzedsiębiorstwa. Hipoteza badawcza zakłada występowanie czynników o charakterze psychologicznym (a w szczególności obaw przed korzystaniem z kapitału dłużnego). Metoda weryfikacji postawionej hipotezy to badania ankietowe. Ze względu na fakt, że mikropodmioty nie są objęte badaniami statystycznymi, jedyną formą ich badania są badania bezpośrednie. Głównym celem badań ankietowych była identyfikacja opinii mikroprzedsiębiorców o obcych źródłach finansowania oraz nastawienia mikroprzedsiębiorców do obcych źródeł finansowania (kredytu inwestycyjnego, kredytu obrotowego, pożyczki, leasingu, karty kredytowej). Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja nastawienia mikroprzedsiębiorców do pozyskiwania kapitałów dłużnych.

1. Trudności w dostępie do kapitału przedsiębiorstw sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw

Podmioty sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw stanowią ponad 96% liczebności ogółu podmiotów funkcjonujących w polskiej gospodarce, zatrudniając blisko 15% z ogółu liczby osób pracujących i tworząc ponad 73% PKB [Łapiński i in., 2016]. Jedną z barier rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP jest wskazywany trudny dostęp do źródeł finansowania [Matejun, 2010].

Kwestia utrudnionego dostępu do źródeł finansowania jest przedmiotem badań od wielu lat. Wskazuje się czynniki podażowe związane z funkcjonowaniem instytucji finansowych oraz brakiem oferty kierowanej do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw [Stiglitz, Weiss, 1981].

Jednak oferta produktów dla sektora MSP poprawia się systematycznie [Sadkowski, 2013]. W Polsce z ogółu podmiotów objętych obowiązkiem statystycznym (blisko 48 tys. firm) z kredytów i pożyczek korzysta niewiele ponad 70% podmiotów [GUS, 2016]. W 2016 r. mniej niż 25% firm zatrudniających mniej niż 50 pracowników i niewiele ponad 25% firm zatrudniających od 50 do 249 pracowników złożyło wnioski kredytowe (przy przeciętnym odsetku dla ogółu firm 67%) [NBP, 2017].

Trudności w dostępie do źródeł finansowania od kilku lat są badane w kontekście strony popytowej. Badania dotyczące strony popytowej odnoszą się do poszukiwania przyczyn mniejszego popytu podmiotów sektora MSP na kapitały obce. Przyczyny te związane są z czynnikami poznawczymi przedsiębiorców (*fallacies and biases of cognitive process*) [Grégoire, Corbett, McMullen, 2011].

Na początku lat 90. XX w. T. Łuczka [1996] użyła wyrażenia „mentalność kredytowa”, a w literaturze zagranicznej stosuje się pojęcie „zniechęconego kredytobiorcy” (*discouraged borrower*). Postawa taka oznacza, że przedsiębiorca nie aplikuje po środki kredytowe z uwagi na obawę dotyczącą odrzucenia wniosku [Levenson, Willard, 2000; Cavalluzzo, Wolken, 2005]. Przyczyną takiej obawy jest postrzeganie sytuacji finansowej swojego biznesu jako niewystarczająco dobrej [Sawicka, Tymoczko, 2014]. Cavalluzzo, Cavalluzzo i Wolken [2002] stwierdzili, że nawet połowa małych przedsiębiorstw z tych właśnie względów nie decyduje się aplikować o kredyt.

Postrzeganie własnego biznesu nie zawsze ma związek z faktyczną sytuacją finansową podmiotu. Zwracają na to uwagę Freel i in. [2012], którzy stwierdzają, że „zniechęcony kredytobiorca” jest „dobrą” w sensie ekonomicznym firmą, która potrzebuje zewnętrznego finansowania, ale z obawy o odrzucenie wniosku kredytowego przez bank nie decyduje się aplikować o potrzebne środki. Spodziewane odrzucenie wniosku kredytowego ma tu efekt psychologiczny, polegający na tym, że może nieść dla przedsiębiorcy ryzyko utraty prestiżu.

Potwierdzeniem siły oddziaływania czynników psychologicznych są badania Christiansen i Hain (2014), którzy dostrzegli, że w opisie „zniechęconego kredytobiorcy” większe znaczenie ma percepcja własnego biznesu niż sytuacja finansowa

firmy. Natomiast Bhaird, Lucey i Vidal [2016] wskazują, że wśród „zniechęconych kredytobiorców” dominują podmioty mniejsze i młodsze.

2. Wyniki badań ankietowych

Badanie było przeprowadzone w formie ankiet wśród 25 mikroprzedsiębiorców. Wywiad wspomagany kwestionariuszem ankietowym był przeprowadzony w ramach bezpośredniego kontaktu z właścicielem każdej z firm. Dobór przedsiębiorstw do próby został oparty na dostępności danych (tj. chęci udzielenia odpowiedzi). Badane przedsiębiorstwa reprezentują różne branże: blisko połowa firm zajmuje się handlem, ponad 30% – usługami, a tylko 16% respondentów – działalnością produkcyjną. Ponad połowa firm (52%) ma charakter jednoosobowy. Z ogółu firm 20% zatrudnia 1 pracownika, a pozostałe – od 2 do 5 pracowników. Opisywane przedsiębiorstwa działają na terenie Chełma i Lublina, badanie miało więc charakter lokalny.

2.1. Charakterystyka badanej grupy przedsiębiorstw

Większą grupę respondentów stanowili mężczyźni (72% liczebności badanych firm). Większość badanych przedsiębiorstw istnieje na rynku powyżej 10 lat (60%). Zdecydowana większość badanych przedsiębiorstw przyjmuje formę jednoosobowych działalności gospodarczych (84%). Niewielki odsetek rozlicza się podatkiem dochodowym od osób prawnych (8%). Ponad połowa respondentów (68%) rozlicza się z podatku dochodowego przy zastosowaniu ogólnych zasad opodatkowania i stosuje uproszczoną ewidencję zdarzeń gospodarczych. Jedynie 8% przedsiębiorstw opłaca podatek w formie karty podatkowej, a 16% – w formie ryczałtu ewidencjonowanego.

Do najistotniejszych barier prowadzenia działalności gospodarczej badani przedsiębiorcy zaliczyli: silną konkurencję (56%), wysokie obciążenia podatkowe i paropodatkowe (44%) oraz zmienność przepisów (40%). Problemy z pozyskaniem środków pieniężnych zgłaszało zaledwie 8% badanych podmiotów i były one mniej istotne niż problemy ze znalezieniem odpowiedniego pracownika (12%).

2.2. Charakterystyka wykorzystywanych kapitałów obcych przez badane podmioty

Blisko połowa podmiotów gospodarczych uczestniczących w badaniu (48%) korzystała chociaż raz z jednego rodzaju kapitału obcego (kredyty, pożyczki, leasing, karta kredytowa) w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej. Odsetek przedsiębiorstw, które nigdy nie finansowały działalności poprzez kapitał obcy, jest znaczący (52%).

Spośród wskazywanych obcych źródeł finansowania najpopularniejszy był kredyt inwestycyjny (50%) oraz leasing (42%). Środki pochodzące z kapitału obcego są

w większej mierze przeznaczane na długoterminowy rozwój (w 58% przypadków środki były przeznaczone na pozyskanie maszyn i urządzeń, a w 42% – na zakup środków transportu, zaś w 25% – na budowy/remonty). Tylko co czwarty właściciel firmy finansuje swoje bieżące wydatki poprzez kredyt obrotowy. Również niewielki odsetek przedsiębiorców zadeklarował finansowanie działalności za pomocą pożyczki bankowej (8%). Przedsiębiorcy wykorzystywali też kartę kredytową (17%).

Inicjatywa pozyskania obcych źródeł finansowania leżała po stronie przedsiębiorców – 67% sfinalizowanych transakcji pozyskania kapitału obcego wynikało z inicjatywy samych przedsiębiorców. Jednak w 48% przypadków zarządzający nie byli zadowoleni z oferty instytucji finansowych kierowanych do podmiotów sektora MSP. Powszechną opinią jest, że produkty oferowane przez instytucje finansowe powinny być tańsze (48%), umowy – konstruowane w sposób bardziej zrozumiały dla klienta (36%), a proces oceny zdolności kredytowej – uproszczony i przyspieszony (32%).

2.3. Opinie badanych przedsiębiorców o obcych źródłach finansowania

Kredyt inwestycyjny, mimo że najczęściej wykorzystywany przez właścicieli przedsiębiorstw, jest oceniany dosyć krytycznie. Jest postrzegany jako drogi oraz słabo dostępny. Klienci często skarżą się, że chcąc z niego skorzystać, są zmuszeni do otwarcia dodatkowego rachunku rozliczeniowego. Kredyt obrotowy jest gorzej postrzegany niż inwestycyjny według wszystkich rozpatrywanych kryteriów. Respondenci twierdzą, że jest to najdroższy produkt, a czas pozyskania środków – najdłuższy.

Pozytywnie jest odbierana przez przedsiębiorców pożyczka, która została uznana za łatwo dostępną i relatywnie tanią. Pod względem dopasowania do potrzeb najlepsza według respondentów jest karta kredytowa. Często stosowany leasing, podobnie jak kredyt inwestycyjny, nie jest wysoko oceniany. Tab. 1 zawiera zestawienie wyników ocen kapitałów dłużnych. Do oceny została wykorzystana skala 1–10, gdzie 1 to najniższa ocena, a 10 – najwyższa.

Tab. 1. Zestawienie średnich ocen produktów będących źródłem kapitału obcego, używanych przez respondentów

Wyszczególnienie	Kredyt inwestycyjny	Kredyt obrotowy	Karta kredytowa	Leasing	Pożyczka
Cena	6,5	4,3	7,5	6,6	8,0
Dostępność	5,8	3,7	9,0	7,6	10,0
Dopasowanie do potrzeb	6,5	4,0	10,0	6,6	8,0
Łatwość konstrukcji/przejrzystość	5,8	3,3	4,5	7,2	8,0
Obecność usług dodatkowych	4,5	3,7	8,5	3,2	10,0
Konieczność korzystania z innych usług, np. obowiązek otwarcia dodatkowego rachunku	4,7	4,0	7,5	6,2	10,0
Czas pozyskania środków pieniężnych ze źródła	7,5	7,3	7,5	8,4	8,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Pomimo krytycznej opinii na temat obcych źródeł finansowania ankietowani wskazywali chęć ich wykorzystywania, przy czym tylko 20% posiadało zamiar w momencie rozpoczęcia działalności korzystania z obcych źródeł finansowania. Natomiast 32% ankietowanych zakładało w momencie rozpoczęcia działalności możliwość wykorzystania zadłużenia, ale na późniejszych etapach działalności, w zależności od pojawiających się potrzeb. Badani przedsiębiorcy wskazali, że największe zapotrzebowanie na kapitały obce występuje w momencie zakładania firmy (44%) oraz w okresie intensywnego rozwoju (8%). 48% badanych zakładało brak zamiaru wykorzystania kapitałów dłużnych – są to osoby, które z tego kapitału nie korzystają.

2.4. Stosunek ankietowanych do obcych źródeł finansowania

Analizując stosunek badanych ankietowanych do korzystania z kapitałów obcych, warto przypomnieć, że połowa badanych podmiotów (52%) nie korzystała z kapitału dłużnego. Na pytanie o stosunek do kapitałów dłużnych aż 68% ankietowanych odpowiedziało, że nie lubią być zadłużeni, przy czym część z nich uważa, że pomimo swojego negatywnego nastawienia korzystanie z kapitałów dłużnych jest konieczne w prowadzeniu działalności gospodarczej. Szczegółowe zestawienie wyników zaprezentowano w tab. 2.

Tab. 2. Rozkład odpowiedzi ze względu na stosunek do zadłużania

Wyszczególnienie	Odsetek wskazań (%)
Nie mam problemu z byciem zadłużonym/zadłużoną, uważam, że czasem jest to pomocne i opłacalne	28
Nie mam problemu z byciem zadłużonym/zadłużoną, uważam, że jest to konieczne do rozwoju	4
Nie lubię być zadłużony/zadłużona, ale uważam, że jest to konieczne	32
Nie lubię być zadłużony/zadłużona, nie uważam, że jest to konieczne i nie chcę korzystać z obcego kapitału	36

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet.

Mimo że większość osób (68%) ma niechętny stosunek do zadłużenia, to jednocześnie większość ankietowanych (64%) dostrzega korzyści zastosowania kapitałów dłużnych w funkcjonowaniu i rozwoju firmy. Może to oznaczać, że faktyczne niskie wykorzystanie kapitałów dłużnych przez mikroprzedsiębiorstwa nie wynika z braku wiedzy na temat kapitałów dłużnych, ale raczej z cech behawioralnych (obaw) przed korzystaniem z kapitałów dłużnych.

Potwierdzeniem tego, że brak wykorzystania kapitałów dłużnych wynika z obaw, są odpowiedzi dotyczące przyczyn braku wykorzystywania kapitału dłużnego. Odpowiedzi wskazują, że większość mikroprzedsiębiorców niekorzystających z kapitału dłużnego jest przekonana o braku posiadania zdolności kredytowej, braku posiadania odpowiednich zabezpieczeń oraz zbyt krótkiego czasu prowadzenia działalności (brak historii kredytowej). Szczegółowe zestawienie wskazań zaprezentowano w tab. 3.

Tab. 3. Przyczyny braku wykorzystania finansowania obcego

Wyszczególnienie	Odsetek (%)
Nie mam zdolności kredytowej	8
Brak odpowiedniego zabezpieczenia	8
Zbyt krótki okres prowadzenia działalności	25
Finansowanie obce generuje za wysokie koszty	25
Brak potrzeby finansowania kapitałem obcym	25
Mam negatywny stosunek do zadłużania	58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet (odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wielokrotnej odpowiedzi).

Kolejne pytanie odnosiło się do wskazania przyczyn negatywnego stosunku do kapitału dłużnego. Z odpowiedzi wynika, że przedsiębiorcy obawiają się braku możliwości spłaty i tego, że w razie pogorszenia się sytuacji rynkowej pojawią się również problemy ze spłatą odsetek i rat kapitałowych (82%), ale też obawiają się utraty niezależności (41%). Szczegółowe zestawienie wskazań zaprezentowano w tab. 4.

Tab. 4. Rozkład odpowiedzi ze względu na przyczyny ich negatywnego stosunku do zadłużenia

Wyszczególnienie	% wskazań
Nie chcę stracić niezależności przez zobowiązanie	41
Musiałbym/musiabym przedstawić bankowi poufne dane o firmie	6
Boję się braku możliwości spłaty/poniesienia wysokich kosztów	82
Staranie się o finansowanie jest zbyt czasochłonne	6
Nie jestem zorientowany/zorientowana w ofercie instytucji finansowych i mógłbym/mogłabym podjąć niewłaściwą decyzję	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet (odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wielokrotnej odpowiedzi).

Wyniki badań ankietowych wskazują, że badani mikroprzedsiębiorcy są świadomi korzyści wynikających z wykorzystania kapitału dłużnego i posiadają wiedzę na temat możliwości i warunków jego pozyskania. Jednak zaledwie połowa badanych podmiotów wykorzystuje kapitały obce, i to głównie w celu finansowania rozwoju. Jest to spójne z dotychczasowymi wynikami badań [Szafrńska, 2009].

Jednocześnie wyniki zaprezentowanych badań potwierdzają postawę „zniechęconego kredytobiorcy”, którego percepcja sytuacji finansowej własnego biznesu powstrzymuje przed pozyskaniem kapitału dłużnego (brak zdolności kredytowej, zabezpieczeń, historii kredytowej) oraz ryzyko, że w razie pogorszenia sytuacji podmiotu pojawią się problemy ze spłatą kredytu.

Podsumowanie

Przedmiotem niniejszego opracowania była identyfikacja przyczyn niechęci mikroprzedsiębiorców do korzystania z kapitałów obcych (kredytu inwestycyjnego, kredytu obrotowego, pożyczki, leasingu, karty kredytowej). W tym celu przeprowadzono szereg wywiadów bezpośrednich przy użyciu kwestionariusza ankietowego. Z przeprowadzonych badań wynika, że połowa badanych podmiotów nie korzysta z kapitałów dłużnych. Główną przyczyną niewykorzystywania kapitałów obcych jest niechęć do ich pozyskiwania. Wynika ona z obawy mikroprzedsiębiorców, że ich sytuacja finansowa nie jest wystarczająco dobra, by zostali uznani za wiarygodnych kredytobiorców. Mikroprzedsiębiorcy obawiają się też, że ewentualne pogorszenie się ich sytuacji finansowej spowoduje, że wystąpią problemy w spłacie pozyskanych kapitałów dłużnych. Warto podkreślić, że mikroprzedsiębiorcy są świadomi korzyści płynących z wykorzystywania kapitałów obcych (poprawa płynności, przyspieszenie rozwoju firmy). Uzyskane wyniki badań ankietowych są spójne z dostrzeżonym zjawiskiem „zniechęconego kredytobiorcy”.

Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki badań S. Kasiewicza i zespołu [(red.), 2012], które wykazały, że polscy przedsiębiorcy sektora MSP są przekonani, że ich przedsiębiorstwa funkcjonują w warunkach wysokiego lub bardzo wysokiego ryzyka i niepewności (72% respondentów). Wyniki tych badań pozwoliły stwierdzić, że sektor małych i średnich przedsiębiorstw styka się w swej działalności ze znacznie wyższym ryzykiem i niepewnością niż duże przedsiębiorstwa [Kasiewicz (red.), 2012, s. 110; Wieczorek-Kosmala, 2009]. Ponadto ze statystyk wynika, że przedsiębiorstwa z sektora MSP są przeważnie bardziej podatne na upadłość niż duże organizacje [Kaczmarek, Kolegowicz, Krzemiński, 2016, s. 57].

Ważnym czynnikiem zwiększającym ryzyko małych i średnich firm jest także relacja zarządzający – właściciel. W wielu przypadkach właściciel przedsiębiorstwa jest jednocześnie osobą zarządzającą. Pojawia się dodatkowo odpowiedzialność własnym majątkiem za ewentualne niepowodzenie w działalności gospodarczej, co podwyższa jeszcze ryzyko. W tej sytuacji dodawanie ryzyka poprzez podjęcie decyzji o wykorzystaniu kapitałów dłużnych byłoby decyzją zagrażającą ciągłości prowadzenia biznesu. Z tego powodu decyzja mikroprzedsiębiorców o niewykorzystaniu kapitałów dłużnych może być oceniana jako racjonalna.

Bibliografia

- Bhaird C.M., Lucey B., Vidal J.S., *Discouraged Borrowers: Evidence for Eurozone SME's*, April 3, 2016, <https://ssrn.com/abstract=2758338> [dostęp: 10.10.2017].
- Cavalluzzo K.S., Cavalluzzo L., Wolken J., *Competition, Small Business Financing, and Discrimination: Evidence From a New Survey*, "Journal of Business" 2002, No. 75(4).
- Cavalluzzo K., Wolken J., *Small business loan turndowns, personal wealth and discrimination*, "Journal of Business" 2005, Vol. 78(5).

- Christensen J.L., Hain D.S., *Scared away? Discouraged borrowers and capital market information*, Conference paper, ISBE Conference Papers, 2014, http://druid8.sit.aau.dk/acc_papers/ugm9tep44k4dj-ni4u7xo1sksx3tn.pdf [dostęp: 10.10.2017].
- Freel M., Carter S., Tagg S., Mason C., *The latent demand for bank debt: characterizing “discouraged borrowers”*, “Small Business Economics” 2012, Vol. 38(4),
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-010-9283-6>.
- Grégoire D.A., Corbett A.C., McMullen J.S., *The Cognitive Perspective in Entrepreneurship: An Agenda for Future Research*, “Journal of Management Studies” 2011, Vol. 48(6),
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2010.00922.x>.
- GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–VI 2016 r.*, Warszawa 2016.
- Kaczmarek J., Kolegowicz K., Krzemiński P., *Stopień zagrożenia działalności przedsiębiorstw małych i średnich*, [w:] *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa 2016.
- Kasiewicz S. (red.), *Strategie przedsiębiorstw i zarządzanie ryzykiem w warunkach kryzysu gospodarczego. Perspektywa sektora MSP*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2012.
- Levenson A.R., Willard K.L., *Do firms get the financing they want? Measuring credit rationing experienced by small businesses in the U.S.*, “Small Business Economics” 2000, Vol. 14(2),
DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1008196002780>.
- Łapiński J., Nieć M., Rzeźnik G., Węclawska D., Zakrzewski R., *Przedsiębiorczość w Polsce – stan obecny i zmiany w czasie*, [w:] *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa 2016.
- Łuczka T., *Wybrane cechy popytu małego i średniego przedsiębiorstwa prywatnego na kredyt bankowy*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, nr 2.
- Matejun M., *Zewnętrzne bariery rozwoju w cyklu życia małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] A. Kaleta, A. Moszkowicz (red.), *Zarządzanie strategiczne w praktyce i teorii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2010.
- NBP, *Szybki Monitoring NBP. Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2016 r. oraz prognoz na I kw. 2017 r.*, Warszawa 2017.
- Sadkowski W., *Oferta sektora bankowego dla małych i średnich przedsiębiorstw w czasach kryzysu gospodarczego w Polsce*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2013, nr 9.
- Sawicka A., Tymoczko I.D., *Dlaczego polskie przedsiębiorstwa nie korzystają z kredytu? Zjawisko zniechęconego kredyto(nie)biorky*, NBP, Warszawa 2014.
- Stiglitz J.E., Weiss A., *Credit rationing in markets with imperfect information*, “The American Economic Review” 1981, Vol. 71(3).
- Szafrąńska M., *Zachowania finansowe MSP z sektora agrobiznesu*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2009, nr 1.
- Wieczorek-Kosmala M., *Małe przedsiębiorstwo wobec ryzyka gospodarczego*, [w:] H. Zadora (red.), *Finanse małego przedsiębiorstwa w teorii i praktyce zarządzania*, C.H. Beck, Warszawa 2009.

Microentrepreneurs’ Attitude to Using Debt

The research problem was to identify the reasons for microentrepreneurs’ avoiding of gaining debt (credit, bank loans, lease, credit card). We assumed that the main reasons were cognitive. The method applied was a survey. The research findings allow one to state that half of the surveyed microentrepreneurs do not use any debt. The main reason is the reluctance to use debt. The microentrepreneurs are aware of benefits of using the debt. But they are afraid that their business financial standing is not good enough to be assessed as creditworthy. They are also afraid that changes in market and financial standing (worsening) will result in terminating debt contract. Our results support previous research that identified the discouraged borrower.

Finansowanie kapitałami dłużnymi w opinii mikroprzedsiębiorców

Problem badawczy dotyczy identyfikacji przyczyn unikania wykorzystania zadłużenia przez mikroprzedsiębiorstwa (kredytu inwestycyjnego, kredytu obrotowego, pożyczki, leasingu, karty kredytowej). Metoda weryfikacji postawionej hipotezy to badania ankietowe. Z przeprowadzonych badań wynika, że główną przyczyną niewykorzystywania kapitałów obcych jest niechęć do ich wykorzystywania. Wynika ona z obawy mikroprzedsiębiorców, że ich sytuacja finansowa nie jest wystarczająco dobra, by zostali uznani za wiarygodnych kredytobiorców. Mikroprzedsiębiorcy są świadomi korzyści płynących z wykorzystania kapitałów obcych (poprawa płynności, przyspieszenie rozwoju firmy). Uzyskane wyniki badań ankietowych są spójne z dostrzeżonym zjawiskiem „zniechęconego kredytobiorcy”.